

1962-01-01

ความล่าช้ากษัตริย์ราชหฤทัย และพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ ของสมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยในการทรงบริหารวิเทศขยายของประเทศ

แสงโสม เกษมศรี หม่อมราชวงศ์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jletters>

Part of the Arts and Humanities Commons

Recommended Citation

เกษมศรี, แสงโสม หม่อมราชวงศ์ (1962) "ความล่าช้ากษัตริย์ราชหฤทัย และพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ ของสมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยในการทรงบริหารวิเทศขยายของประเทศ," *Journal of Letters*: Vol. 1: Iss. 1, Article 4.

DOI: 10.58837/CHULA.JLETTERS.1.1.2

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jletters/vol1/iss1/4>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Letters by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ความลำบากพระราชหฤทัย และพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ ของสมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยในการทรงบริหารวิเทโศบายของประเทศ

“Thailand’s good fortune in mastering the threat of imperialism was in part luck, in part geography, but also a matter of successful government. Rising again after the end of disastrous wars with Burma in the eighteenth century in which the old Siamese capital of Ayuthaya had been destroyed, the kingdom was in a state of splendid vitality. The Bangkok dynasty, founded by a general hardened in the wars of liberation, was powerful and flexible enough to meet the challenge of the West was in large measure the accomplishment of three kings - Mongkut (*Rama IV*), 1851 — 1868; Chulalongkon (*Rama V*), 1868 — 1910; and Wachirawut (*Rama VI*), 1910 — 1925. These three monarchs had the wit to understand the kingdom’s changing place in a South-east Asia that was increasingly dominated by economic, intellectual, technical, and armed power of the west. They had also the will to act as was necessary to meet the situation. The great question which they faced was how to save the kingdom’s independence. The response was a policy of yielding where necessary and of consolidating and reorganizing what remained. The implementation of this policy, in itself a remarkable political feat, created the modern state of Thailand.”

(From “Governments and Politics of Southeast Asia” Edited by George McTurnan Kahin)

บทความข้างต้นนี้เป็นบทวิจารณ์เหตุการณ์ และพระปรีชาญาณของสมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ขณะทรงประสบปัญหาการติดต่อกับต่างชาติด้วยประเทศมหาอำนาจ ผู้เผ่าอำนาจมาจากอัสติงคต และได้ทรงนำประเทศชาติพ้นฝ่าอุปสรรคผ่านพ้นภัยนั้น ๆ มาได้ด้วยดีแล้ว แต่อันที่จริงนั้นแม้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภัยจากประเทศมหาอำนาจก็ได้เคยมีเค้ามมาแล้ว สมเด็จพระอัครมหาราชแห่งยุคนั้นก็ได้ทรงประสบความลำบากพระราชหฤทัย และต้องทรงใช้พระปรีชาญาณผ่อนผันเพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้มาก่อนแล้ว ตัวอย่างที่เห็นประจักษ์ก็คือในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อชนชาติวิลันดา จากประเทศเนเธอร์แลนด์ มิได้รั้งผลประโยชน์ทางการค้าโดยใจ ก็ได้ใช้กำลังแสนยานุภาพส่งเรือรบมาขีตปากแม่น้ำเจ้าพระยา และจับยึดเรือของไทยไว้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องผ่อนผัน โดยยอมเซ็นสัญญาประโยชน์บางประการให้แก่ประเทศเนเธอร์แลนด์ และในขณะเดียวกันก็มองหามาหาประเทศอื่นไว้เป็น

มิตรเพื่อให้เนเธอร์แลนด์เกรงใจ ดังนั้นเมื่อบาทหลวงฝรั่งเศสมุ่งมาแต่คริสตศาสนา และสามารถช่วยสร้างข้อมและสาธารณสถานอื่น ๆ ถวายได้ ก็ทรงคบหาสมาคมด้วย ครั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสขอเจริญทางพระราชไมตรี พระองค์ท่านก็ทรงรับ

เมื่อราชทูตฝรั่งเศสให้เจ้าพระยาวิไชยเยนทร์กราบทูลวิงวอนให้ทรงรับนับถือคริสตศาสนา สมเด็จพระนารายณ์ได้มีรับสั่งให้ราชทูตนำความไปกราบทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ว่า “ ทรงแจ้งพระหฤทัยอยู่แล้วว่าเพราะพระเจ้าหลุยส์ทรงรักใคร่ จะให้สนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงอยากให้อาณาจักรนั้น แต่การนับถือศาสนาไม่ได้อยู่ในอำนาจมนุษย์ที่เลือกเอาเองได้ เพราะต้องแล้วแต่ศรัทธาที่จะเกิดขึ้นในใจเป็นใหญ่ ที่พระเจ้าหลุยส์ทรงชักชวนมานานก็ไม่ขัดขวาง จะตั้งพระหฤทัยไว้เป็นกลาง ถ้าหากว่าพระเป็นเจ้าบนสวรรค์บันดาลให้ความศรัทธาเกิดขึ้นในพระหฤทัยเมื่อใด ก็จะยอมเข้ารีตแต่นั้นไป ” “ อนึ่งขอให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงดำริด้วยว่า ถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดิน และสร้างสิ่งสรรพสัตว์ อันมีรูปพรรณสัณฐานและนิสัยต่าง ๆ กัน จะประสงค์ให้มนุษย์ทั้งหลายได้นับถือศาสนาอย่างเดียวกันทุกคน และให้มนุษย์ทั้งหลายอยู่ในกฎหมายอันเดียวกันหมดแล้ว พระเจ้าก็คงจะทำให้เป็นเช่นนั้นได้ง่ายที่สุด แต่สิ่งสรรพสัตว์ ต้นหมากรากไม้ และของทั้งปวง พระเจ้าก็ได้สร้างให้มีรูปพรรณและลักษณะต่างกันทั้งสิ้น จึงเป็นพยานให้เห็นว่า การที่เกี่ยวข้องด้วยศาสนานั้น พระเจ้าก็คงต้องการให้ถือต่างกันเหมือนกัน ” แล้ว “ จึงทรงพระราชดำริผ่อนผันโดยพระปรีชาญาณ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอนุญาต แล้วแต่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินคนใด ใครจะมีศรัทธา นับถือศาสนาคริสต์ก็ไม่ห้ามปราม จะทรงทำนุบำรุงเหมือนแต่ก่อนด้วยประการทั้งปวง ” “ และทรงทำสัญญาไมตรีกับฝรั่งเศสในวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ ให้บริษัทฝรั่งเศสได้รับสิทธิในการค้าขายอย่างเต็มที่ ไม่ต้องเสียภาษีทั้งขาเข้าและขาออก เว้นแต่มีข้อจำกัดว่าต้องซื้อสินค้าจากพระคลังหลวง ผู้จัดการบริษัทได้รับสิทธิพิเศษในการตัดสินค้าของคนของบริษัท บริษัทได้ผูกขาดการค้ากับกัมพูชา เมืองกลาง (กูเก็ด) ยกเมืองสงขลาให้ฝรั่งเศส และบริษัทได้อำนาจสร้างข้อม ณ เมืองนี้ ทางฝ่ายสิทธิในการสอนศาสนาแล้ว หากผู้สอนศาสนาทำอะไรผิด ๆ ให้สังฆราชเลือกขุนนางไทยคนหนึ่งที่คุณพอใจ เมื่อทูลขอพระบรมราชานุญาต และทรงอนุมัติแล้ว ก็ให้ขุนนางผู้นั้นพิจารณาตัดสินได้ คนไทยที่นับถือศาสนาคริสต์เข็นก็ให้ขุนนางผู้นั้นตัดสิน แต่ต้องปรึกษาผู้พิพากษาไทยด้วย ” (ประชุม พงศาวดารภาคที่ ๖ และภาคที่ ๔๑)

มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชัยุทธาสัมพันธภาพกับต่างประเทศมีความสำคัญขึ้นกั
ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา นาย A. B. Griswold ได้
ถวายนามคำศัพท์สมเด็จพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ไว้ว่า

“In 1851, when King Mongkut mounted the throne of Siam, the European powers had taken possession of large parts of Asia, and they were preparing to increase their holdings still further. He was one of the very few Asian leaders who could match the empire builders in skill. While other rulers were either fighting hopeless battles or giving in to the conquerors, he kept his country free. While others sought to withdraw into safety by shutting out western influences, he recognized as the Japanese were to recognize a few years later, that the only way for an Asian country to survive was to absorb these influences and modernize itself. He had seen what happened when China tried to shut out the west: almost alone among his country men he realized that the Chinese were really beaten in the Opium Wars; he did not believe their propaganda that they were granting treaty rights to the British only as a gracious compromise. The Siamese must not follow their example; they would have to break with the conservative isolationism of the recent past, admit foreign trade and foreign ideas, revamp their old institutions. Their future rulers would have to learn the intricacies of western thought and science, diplomacy and statecraft.....
..... Some day, when history adopts a more comprehensive view of the world, King Mongkut's name will rank higher than the names of the empire-builders. For the moment, however, he is hardly known in the west except in a series of grotesque caricatures presented under such names as *Anna and the King of Siam* and *The King and I.*” (“*King Mongkut of Siam*” by A.B. Griswold)

แม้จักเขียนขึ้นหลังจะได้ถวายนามคำศัพท์ที่น่าชื่นใจดังนี้ เมื่อพระองค์ท่านยังมี
พระชนม์อยู่ และต้องทรงประสพปัญหาการติดต่อกับต่างประเทศที่ยุ่งยาก เช่น เมื่อประเทศ
ก็มีพวชต่างชาติเป็นรัฐอารักขาของฝรั่งเศสแล้ว และฝรั่งเศสมีที่ท่าแผ่ขยายอำนาจประชิด
แดนไทยเข้ามานั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงได้รับความอับอายพระราช
หฤทัยจนถึงทรงมีลายพระราชหัตถ์ประทับทุกษ์ไปถึงกงสุลอังกฤษประจำกรุงสยาม ดังข้อ
ความต่อไปนี้

“I am of opinion that we are very powerless and orphans when the French do such indirect steps towards us without shame. We cannot resist or defend ourselves unless another power would favour us by reasonable merciful assistance.” (F.O. 69 No. 40, 1866 in Public Record office, Chancery Lane, London.)

เมื่อมีปัญหาการพิพาทโต้แย้งกับฝรั่งเศสในกรณีพรมแดนพระราชอาณาจักรไทย
ท่านแม่บ้านใน พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระขนิษฐาพระเจ้า ทรงได้รับความลำบากยากพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ทรง
แกล้งไว้หลายแห่ง พอยกมาให้ทราบได้ดังต่อไปนี้

พระราชหัตถเลขาถึงพระเจ้าอนังยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ผู้รั้งพระราช
ถาวรรักษาราชการอยู่ทางจังหวัดหนองคาย มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“ฉันยังไม่หายปรกติ แต่เพราะโลหิตเดือดขึ้นมา ทำให้มีกำลังแข็งแรงเหมือน
หาย แต่ครั้นมาถูกร้อนที่ข้างกอกันหลายวัน ก็อยู่ข้างอ่อนกว่าเมื่ออยู่เกาะสี่ซัง แต่ถึง
อย่างไร.....* เวลาน่าการน่างานเช่นนั้น คงจะเย็บยาร่างกายไว้ต่อสู้ศัตรูภายนอกให้
สำเร็จจงได้ ให้ทอกระเสี้ยเถิดว่าไม่ตาย ”

อีกตอนหนึ่ง เป็น พระราชหัตถเลขา ถึง พระเจ้าอนังยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร
ผู้รั้งพระราชถาวรรักษาราชการอยู่ทางจังหวัดอุบลราชธานี ว่า

“ความตายไม่เป็นที่น่าพึงกลัวอันใด เมื่อไม่สับสนซัดและทงษ์ไป จะต้องถือเอา
กำเนิดขึ้นในภพนั้นก็เช่นอันต้งหนึ่งไปใหม่ มิได้เกี่ยวข้องรูสึกกับภพนี้เลย ถ้าหากชีวิต
สังขาร จะเป็นประโยชน์เพื่อรักษาพระบรมราชวงษ์ ที่ไต่ตงมากกว่า ๑๐๐ ปี ให้ตงมนเป็น
อนัญสาธารณ์ ฤฯจะเป็นประโยชน์เพื่อข้องกันศัตรูซึ่งจะมาย้ายบ้านเกิดเมืองนอน ฤฯเป็น
ประโยชน์แก่ประสมชนชาวสยามทั้งปวงแล้ว ก็จะมีควมยินดีที่จะสู้เสี้ยสละชีวิตในเวลา
เช่นนั้น ถ้าหากไม่เป็นไป ถึงแก่ชีวิตตรันตรายโดยเหตุเช่นนั้น จะเป็นไปตามกาลปรกติ
ก็ไม่มีควมโทมนศ เสียใจอันใดเลย หวังใจว่าเธอคงจะมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับฉัน
ในความเหอนั้น แล้วแลคึกข้องกันทั้งปวงโดยเต็มกำลังที่จะทำได้ ”

พระราชหัตถเลขา ถึง พระเจ้าอนังยาเธอ กรมหมื่นสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ ราชทูต
สยามประจำกรุงปารีส ว่า

“ คาคว่าจะพูดการทั้งหลายนี้ ก็เกณฑ์ให้ฉันออกน้าอีก ด้วยความคิดเห่นว่าเป็น
การเขาลงได้ แต่ฉันได้คอบว่า ฉันไม่มีความรังเกียจเลยในการที่จะรับหน้าที ฤฯที่หนัก
อย่างใด ด้วยเหตุนั้นฉันมากระทำในใจเสี้ยแนแล้วว่่าเกิดมาเป็นเจ้าแผ่นดินแล้วต้องถือว่่าตัว
เป็นทาสของบ้านเมือง และเป็นทาสของคนทั้งปวงซึ่งอยู่ในความปกครอง จะวางค่าตัวให้
หลุดไม่ได้ แต่ฉันมีความวิตกในการที่สนทนารับหน้าทีย่อย ๆ ต้งนี้กลัวจะชินยาไปเสี้ย ต่อไป
ถ้าวางยานานต่าง ๆ ก็จะไม่ถึงโรค วางยาสูงก็จะไม่ถูกโรค ถ้าวัยคำที่พูดจาพลาด
พล้งอย่างใด พอที่จะหียยกเอาเป็นเหตุได้ เอาไปมีโยขอกกล่าวโทษ เช่น กรมตำรวจ

* ตอนที่..... วัั้นเป็นตอนที่กระดากรอบและขาดไป อ่านไม่ได้
อนึ่งถ้อยคำและตัวสะกด เขียนตรงตามที่ทรงไว้แต่ครั้งนั้น

เข้าคราวนี้ ก็จะไม่ลงไฟไม่มีอันใดดัดได้ต่อไปอีก แต่ก็ได้เตรียมตัวไว้พร้อมที่จะโต้ตอบ
โต้สิ่งที่ ไม่ให้เสียท่วงทีในครั้งนั้น ทั้งที่ท้อใจอยู่ว่าจะไม่มีผลสำเร็จอันใดเลยเช่นนั้น ”

มีอยู่ตอนที่ทรงระบายนความวิรตพระราชหฤทัยเป็นพระราชนิพนธ์คำโคลงบน
หนังสือราชการฉบับหนึ่งที่พระองค์ท่านต้องทรงพิจารณา และแถลงกระแสพระราชดำริว่า

ปวดฝีสามยอดแล้ว	ยังหาย
ปวดเจ็บใครจักหมาย	ล่องรู้
ไซ้เป็นแต่ส่วนกาย	เสียดเกล้า
ใครต่อเป็นจึงผู้	นั่นนั่นเห็นจริง

(ข้อความเหล่านี้คัดมาจากจดหมายราชการ พ.ศ. ๒๔๓๖—๒๔๓๘ (ร.ศ. ๑๑๒—๑๑๕)
ซึ่งมีอยู่ในกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ราชบัณฑิตยสถาน กรมศิลปากร)

เมื่อได้แจ้งถึงความลำบากยากพระราชหฤทัยของสมเด็จพระอัครมหากษัตริย์ขาง
พระองค์ และบางตอนที่ทรงดำเนินวิเทโศบาย เพื่อความปลอดภัย และเพื่อจรรโลง
ประเทศชาติให้มั่นคง โดยต้องทรงรับผิดชอบตามลำพังพระองค์ ยังไม่มีนักปราชญ์ราช
บัณฑิตผู้เชี่ยวชาญในค่านวิชาการศึกษา การเมือง หรือการปกครอง ไต ๆ ช่วยแบ่งเบา
พระราชภาระ พระองค์ท่านเองก็มีได้เคยทรงมีโอกาสเสด็จไปศึกษา ณ อารยประเทศใด
ได้แต่ทรงวินิจฉัยด้วยพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ และตัดสินใจพระราชหฤทัยดำเนิน
การตามที่ทรงเห็นชอบเห็นควรด้วยชาติสยามส่วนพระองค์ท่านนั้น ก็ย่อมเป็นการสมควร
ที่เราราชไทยจะพึงตั้งมโนปณิธานถวายความกตัญญูกตเวที ทะนุถนอมพระราชมรดกที่
พระราชทานไว้ คือความเป็นเอกราชและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติไทยให้วัฒนา
ถาวรสืบต่อไปชั่ววันรันดร.

แสงโสม เกษมศรี